

Николай Гогол

Ноцта срещу рождество

Последният ден срещу Рождество отмина. Настъпи зимна, ясна нощ. Надникнаха звездите. Месецът се вдигна величаво в небето да посвети на добрите хора и на целия свят, та на всички да им бъде весело да коледуват и да славят Христа,¹ Беше по-студено от сутринта, но толкова тихо, че скърцането на студа под ботушите се чуваше на половин верста. Нито една тайфа момци не беше се събрала още под прозорците на къщите; само месецът надничаше крадешком през тях, сякаш приканваше момите, които сега се гиздеха, да изтичат час по-скоро на скърцащия сняг. В това време през комина на една къща се вдигна пушек на кълба и заплува като облак по небето, а заедно с пушека излетя и една вещица, яхнала метла.

Да беше минал по това време сорочинският заседател с шейна, впрегната в общински коне, с калпак с астраганена околужка също като уланските, със син кожух, подплатен с черен астраган, и с майсторски оплетен камшик, с който има навика да шиба коларя, той положително щеше да я забележи, защото от сорочинския заседател не може да се изплъзне нито една вещица на този свят. Той знае на пръсти на коя жена свинята колко прасенца опрасва и колко платно е скътала в раклата, и какво точно от дрехите и покъщнината ще заложил добрият човек неделен ден в кръчмата. Но сорочинският заседател не мина, пък и какво го е грижа за чуждите общини, той си има своя. А в това време вещицата се вдигна толкова високо, че едва се мяркаше горе като черно петънце. Но където се появеше петънцето, там звездите една след друга гаснеха. Скоро вещицата събра пълен ръкав звезди. Три или четири още блестяха. Изведнъж откъм противоположната посока се появи друго петънце, наедря, почна да се разтяга и вече не беше петънце. Късоглед човек, даже да си окичи на носа вместо очила колелата на комисарския кабриолет, пак не би различил какво е. Отпред – същински немец²: дългнестата

-
1. Коледуване наричат по нашия край обичая през нощта срещу Рождество да се пеят под прозорците песни, които се наричат коледарски. На коледаря стопанката или стопанинът, или който е останал въкъщи, винаги ще му пусне нещо в торбата – наденица или хляб, или меден петак, каквото се намери. Разправят, че едно време имало дървен идол Коледа, почитан като бог, та уж оттам произхождали и коледарските песни. Кой знае? Не ни е работа на нас, простите хора, да мъдруваме за такива неща. Лани отец Осип беше забранил да се коледува по чифлиците, казваше, че с това хората угаждали уж на сатаната. Пък то, правичката да си кажем, в коледарските песни и дума не се споменава за Коледа. Пеят най-често за рождество Христово; а накрая пожелават здраве на стопанина, на стопанката, на децата и на цялата къща – бележка на пчеларя.
  2. Немец наричат по нашия край всеки чужденец, та ако ще да е французин или австриец, или швед – все е немец.

муцунка, която непрекъснато се въртеше и душеше, каквото ѝ падне, завършваше, както и при нашите свине, с кръгла зурличка, краката бяха толкова тънки, че да имаше такива яресковският кмет, щеше да ги строши още при първия казачок. Но затова пък отзад беше същински губернский чиновник с мундир, защото му висеше опашка, остра и дълга като полите на сегашните мундири; може би само по козята брада под муцуната, по малките рогца, щръкнали на главата, и по това, че беше по-бял от коминочистач, човек можеше да се досети, че не е немец, нито губернский чиновник, а просто дявол, на когото беше останала тая последна нощ да се шляе по белия свят и да подсторва добрите хора да вършат грехове. Още на другата заран, щом ударят камбаните за утринната служба, той ще хукне презглава, подвил опашка, към своята бърлога.

Сега дяволът се промъкваше крадешком към месечината и вече беше протегнал ръка да я хване, но изведнъж се дръпна като опарен, посмука си пръстите, пририта с крак, изтича откъм другата страна, пак откочи и си дръпна ръката. Но въпреки всички несполуки хитрият дявол не изостави лудориите си. Затича се, сграбчи с две ръце месечината и като правеше гримаси и духаше пръстите си, прехвърляше я от ръка в ръка като селянин, извадил с голи ръце въгленче за лулата си; най-сетне я пхна бързо в джоба и хукна пак, като че ли нищо не било.

В Диканка никой не усети как дяволът открадна месечината. Наистина общинският писар, като излизаше на четири крака от кръчмата, видя, че месечината, кой знае защо, танцува по небето, и се вереше и кълнеше пред цяло село, че било така, но миряните клатеха глави и даже го взимаха на подбив. Но каква беше причината, за да се реши дяволът на такова беззаконие? Ами ето каква: той знаеше, че богатият казак Чуб е поканен у псалта на жито с мед и че там ще бъдат: кметът, пристигналият от архиерейския хор роднина на псалта, който ходи със син сюртук и има страшно нисък бас казакът Свербигуз и още някои хора; че там освен жито с мед ще има и домашна ракия, шафранова водка и всякакви неща за хапване. През това време дъщеря му, първа хубавица в селото, ще си остане у дома, а при дъщерята сигурно ще дойде ковачът, здравеняк и юначага момък, който беше по-противен на дявола и от проповедите на отец Кондрат. В свободното си време ковачът се занимаваше с рисуване и се славеше като най-добър живописец в цялата околност. Лично стотникът Л...ко, който беше още жив тогава, го бе викал нарочно в Полтава да боядиса дървения стобор около къщата му. Всички паници, от които сърбаха борш диканските казаци, бяха нашарени от ковача. Ковачът беше набожен човек и зографисваше често образи на

светци: и сега още може да се види в Т... черква неговият евангелист Лука. Но връх на неговото изкуство беше една картина, изографисана в черквата, върху стената на десния притвор, на която беше изобразил свети Петър в деня на Страшния съд с ключове в ръка, как пропъжда от ада злия дух; уплашеният дявол се мята на всички страни – предчувства гибелта си, а затворените доскоро грешници го бият и гонят с камшици, с цепеници, с каквото им падне. Докато живописецът се трудеше над картината и я рисуваше върху една голяма дъска, дяволът се мъчеше с всички сили да му пречи: буташе го невидим по ръката, вдигаше пепел от огнището в ковачницата и посипваше с нея картината; но въпреки всичко работата бе завършена, дъската внесена в черквата и взидана в стената на притвора и тогава дяволът се закле да отмъсти на ковача.

Една само нощ му оставаше да се мотае на белия свят; но и тази нощ се мъчеше да измисли нещо, та да си изкара злобата върху ковача. Затова реши да открадне месечината, с надежда че старият Чуб е мързелив и тежка гемия, а до къщата на псалта не е много близо: пътят извива зад селото, минава край мелниците и край гробището, заобикаля дерето. Да грееше месечината, ракията и шафранената водка пак можеха да помамят Чуб, но в такава тъмнина едва ли някой би успял да го свлече от печката и да го измъкне от къщи. А ковачът, с когото отдавна не се погаждаха, докато той си е къщи, за нищо на света няма да събере кураж за отиде при дъщеря му, колкото и да е силен.

Така че, щом дяволът скри в джоба си месечината, изведнъж в целия свят стана толкова тъмно, че не всеки би намерил пътя до кръчмата, та камо ли до псалта. Като се видя изведнъж на тъмно, вещицата извика. Тогава дяволът изприпка угодливо до нея, хвана я най-любезно подръка и зашепна на ухото ѝ все същото, дете го шепнат обикновено на ухото на целия женски род. Чудно е устроен този наш свят! Всичко живо, без изключение, се сили да подражава, да се представя за това и онова, та да не остане случайно по-назад. На времето в Миргород само съдията и градоначалникът ходеха зиме с кожуси със синьо сукно отгоре, а цялото дребно чиновничество си носеше най-обикновени кожуси; сега и заседателят, и данъчният се изхвърлиха, та си ушиха нови кожуси от решетилковски астраган, отгоре със сукно. Деловодителят и общинският писар си купиха по-миналата година синя коприна от по шест гривни аршинът. Клисарят си уши за през лятото нанкинови шалвари и жилетка от памучен плат на ивици. С една дума всичко живо иска да става човек! Кога хората ще престанат да бъдат суетни! Бас държа, на мнозина ще им се стори чудно, че дяволът и той гледа да не изостане. Най-

досадното е, че той, изглежда, се мисли за красавец, а фигурата му е – да плюеш и да бягаш. Муцуната му, дето вика Фома Григориевич, гадна и прегадна, ама и той задира жените! Но на небето и под небето стана толкова тъмно, че не можеше вече да се види какво става по-нататък между тях.

– Та ти, куме, още ли не си гостувал на псалта в новата му къща? – питаше казакът Чуб, излязъл на прага, един мършав, висок селянин с късо кожухче и толкова брадясал, че, види се, повече от две седмици не беше похващал парчето коса, с което селяните обикновено се бръснат, защото си нямат бръсначи. – Сега там ще падне хубаво пиене! – продължи Чуб и лицето му се разля в усмивка. – Само да не закъснеем.

При тези думи Чуб си оправи пояса, пристегнал здраво кожуха му, нахлупи по-ниско калпака и стисна в ръка камшика – за страх и ужас на заядливите псета; но като погледна нагоре, спря... – По дяволите! Я виж! Я виж, Панасе!...

– Какво? – рече кумът и също вдигна глава.

– Как какво? Месечината я няма.

– Брей, да се не види! Наистина я няма месечината.

– Там е работата я, че я няма – каза Чуб малко ядосан на неизменното равнодушие на кума. – А тебе май хич не те е еня.

– А че какво да правя?

– Биваше ли баш сега – продължи Чуб, като си изтриваше мустациите с ръкава – да се навре някакъв дявол, да му се не види макар, псето му с псе, да му приседне утре водката дано!... Същинска подигравка, знаеш... Седя си аз вкъщи и като нарочно поглеждам през прозореца: една нощ – чудо! Светло, снегът блести на месечината. Всичко се виждаше, като денем. И докато да изляза на прага – на, тъмно като в рог!

Чуб още дълго мърмори и псува, но през това време все размисляше какво да реши. Ужасно му се ходеше у псалта да си побърбят за едно-друго; там положително се бяха събрали вече и кметът, и пристигналият бас, и катранджията Микита, който ходеше всеки две седмици до Полтава на пазар и пускаше такива шегички, че всички миряни се хващаха за коремите от смях. Чуб вече виждаше мислено сложената на масата ракия. Всичко това беше наистина примамливо, но тъмната нощ му напомни за мързела, толкова мил на всеки казак. Колко хубаво е да си лежи сега, подвил крака, на печката, да си пуши спокойно лулата и да слуша през унасящата го дрямка коледарските песни на веселите момци и моми, скупчени пред прозорците. Да беше сам, щеше без много умуване да си остане вкъщи, но сега на двамата нямаше да им е толкова скучно и

страшно да вървят в тъмната нощ, а и не искаше да се покаже пред другите плашлив или мързелив. Спря да ругае и се обърна отново към кума:

– Та няма ли я, куме, месечината?

– Няма я.

– Чудно наистина! Ами я дай да си смръкна енфие. Ти, куме, имаш екстра енфие! Откъде го вземаш?

– Ами, екстра! – отговори кумът и затвори брезовата табакера с избодени по нея шарки. – Дърта кокошка не може да кихне от него.

– Спомням си – продължи отново Чуб, – покойният кръчмар Зозуля ми донесе веднъж енфие от Нежин. Ах, какво енфие беше! Хубаво енфие беше! Та казвай, куме, какво да правим? Я виж колко е тъмно вънка...

– Ами да си останем у дома – рече кумът и хвана дръжката на вратата.

Да не беше го казал кумът, Чуб положително щеше да остане, но сега сякаш нещо го дърпаше да прави напук.

– Не, куме, да вървим! Няма как, трябва да идем!

Щом го каза, веднага се ядоса на себе си, че го е казал. Беше му много неприятно да се помъкне в такава нощ, но го успокояваше мисълта, че сам го е поискал и е постъпил все пак не както са го съветвали.

Кумът, без да се изпише на лицето му ни най-малка досада, като човек, комуто е абсолютно все едно дали ще си седи въщи, или ще се помъкне нанякъде, се поогледа, почеса се с тояжката по раменете и двамата кумове потеглиха на път.

Сега да видим какво прави хубавата дъщеря, която остана сама. Оксана още не беше навършила седемнайсет години, а почти по целия свят, и отвъд Диканка, и отсам Диканка, всички приказваха само за нея.

Момците провъзгласиха вкупом, че по-хубава мома в селото не е имало и никога няма да има. Оксана знаеше и чуваше всичко, което се говореше за нея, и беше като капризна хубавица. Да не ходеше с домоткана пола и престилка, а с пенъор, положително щеше да разпъди всичките си слугини. Момците ходеха подире ѝ на тумби, но губеха търпение и постепенно я изоставяха, насочваха се към други, не толкова разлезени. Само ковачът беше упорит и не преставаше да я задиря, въпреки че и с него не се държеше по-добре, отколкото с останалите.

Като излезе баща ѝ, тя още дълго се издокарва и превзема пред малкото огледало в калаена рамка и не можеше да се налюбува на образа си.

„Какво им е хрумнало на хората толкова да ме хвалят, че съм била хубава? – казваше си тя уж разсеяно, само колкото да си побъбри сама със себе си. – Лъжат хората, никак не съм хубава.“ Но лицето, което се мярна в огледалото – свежо, живо, детски юношеско, с блестящи черни очи и неизказано приятна усмивка, изгаряща душата, доказва обратното. „Да не би черните ми вежди и очите ми – веднага продължи красавицата, без да изпуска огледалото – да са толкова хубави, та да нямат равни по света? Та какво хубаво има в тоя чип нос? Ами бузите? Устните? Хубави ли са черните ми плитки? Ух, те вечер могат да уплашат човека: увили се и превили като дълги смокове около главата ми. Сега виждам, че никак не съм хубава! – и като поотдалечи огледалото, възкликна: – Не, хубава съм! Ах, колко съм хубава! Чудо! Каква радост ще даря на оня, на когото стана жена! Как ще ми се любува моят мъж! Ще загуби ума и дума. Ще ме нацелува до насита.“

– Чудна мома – прошепна влезлият неусетно ковач, – не може да се нахвали! Цял час се гледа в огледалото и не може да се нагледа, че и се хвали на висок глас!

„Така е, момци, за такива като вас ли съм? Я ме погледнете – продължи хубавичката кокетка. – Я как напето пристъпвам; ризата ми е везана с червена коприна. А какви панделки съм вплела в косата си! Никъде няма да видите по-богати кенари! Всичко това ми го е накупил моят баща, та да се ожени за мен най-големият юнак на света!“ И като се усмихна, тя се обърна на другата страна и видя ковача...

Извика и се изправи строго пред него.

Ковачът изведнъж загуби кураж.

Трудно ми е да разкажа какво изразяваше мургавото лице на прекрасната девойка: на него беше изписана и строгост, а заедно със строгостта и някаква насмешка над смутилия се ковач, освен това лицето ѝ се беше изчервило едва забележимо от яд; всичко така се беше смесило и беше така неизразимо хубаво, че само да я разцелуваш милион пъти – това беше единственото и най-доброто, което можеше да стори тогава човек.

– Защо си дошъл? – така заговори Оксана. – Или искаш да те натиря с лопатата? Много ви бива да ни се умилквате. Веднага надушвате кога бащите ги няма вкъщи. О, знам ви аз! Казвай, раклата готова ли е?

– Ще я направя, сърчице мое, след празниците ще бъде готова. Да знаеш само колко съм си играл с нея: две нощи не съм излизал от ковачницата; затова пък нито една попска щерка няма да има такава ракла. Такова желязо съм измайсторил за обковката, каквото не сложих и за

кабриолета на стотника, като ходих в Полтава на гурбет. А как само ще я изпиша! Ако щеш, цялата околност обходи с белите си краченца, втора няма да намериш! По целия фон ще пръсна червени и сини цветя. Ще пламти като жарава! Хайде, не ми се сърди! Позволи ми поне да поприказвам с теб, поне да те погледам!

– Че кой ти забранява, говори си, гледай ме!

Тя седна на миндера, погледна се пак в огледалото и заоправя плитките на главата си. Погледна шията си, новата си риза, везана с коприна, и тънко чувство на самодоволство се изписа на устните, на свежите й бузи и заблестя в очите й.

– Позволи ми и аз да седна до теб! – каза ковачът.

– Седни! – рече Оксана, запазила на устните и в доволните си очи все същото чувство.

– Чудна, ненагледна Оксано, позволи ми да те целуна! – каза окураженият ковач и я притисна към себе си с намерение да открадне целувка, но Оксана отдръпна бузите си, които бяха вече досами устните на ковача, и го отблъсна.

– Друго нещо да искаш? Дали му мед, той и лъжица иска! Я се махай, ръцете ти са по-корави от желязо. И миришеш на пушек. Сигурно цялата си ме изпоцапал със сажди.

Тя вдигна огледалото и пак се закипри пред него. „Не ме обича тя – мислеше си ковачът, обронил глава. – За нея всичко е играчка; а аз стоя като някой глупак и не мога да откъсна очи от нея. Готов съм цял живот да стоя така: да я гледам и да не й се нагледам! Прекрасна девойка! Всичко бих дал, за да разбере какво й е на сърцето, кого обича! Ах, не, на нея не й трябва никой. Тя се любува сама на себе си; и измъчва мен, нещастния; а аз от мъка бял ден не виждам; аз я обичам, както никой човек на този свят не е обичал и никога няма да обича.“

– Вярно ли е, че майка ти е вещица? – каза Оксана и се засмя; ковачът усети как вътре в него всичко се засмя.

Този смях сякаш отекна едновременно в сърцето и в леко потрепналите му жили, но и яд се надигна в душата му, че няма власт да разцелува така приятно засмялото се лице.

– Какво ме е грижа за майка ми; ти си за мен и майка, и баща, и всичко скъпо на този свят. Ако ме извика царят и ми каже: „Ковачо Вакула, искам от мен всичко най-хубаво, което има в моето царство, всичко ще ти дам. Ще заповядам да ти направят златна ковачница, ще ковеш със сребърни чукове.“ „Не искам – ще река аз на царя, – не ми трябват нито скъпоценни камъни, нито златна ковачница, нито цялото ти

царство: дай ми по-добре моята Оксана!“

– Я виж какъв си бил! Само че и баща ми си го бива. Ще видиш, той сигурно ще се ожени за твоята майка – каза Оксана и се усмихна дяволито. – Тия момичета що ли се бавят... Какво значи това? Отдавна е време за коледуване. Взе да ми доскучава.

– Остави ги, хубавице моя!

– Ами, как не! С тях сигурно ще дойдат и момците. Какви танци ще почнат! Представям си какви смешни истории ще разправят!

– Значи на теб ти е весело с тях?

– Все по-весело, отколкото с теб. А! Тропа някой, трябва да са момите и момците.

„Какво ли още чакам? – рече си ковачът. – Тя ми се подиграва. Държи на мен колкото на ръждива подкова. Но щом е така, няма да позволя и друг да ми се присмива. Само да открия кой ѝ харесва повече от мен, ще му дам да се разбере.“

Затропаха на вратата и един глас – „Отвори!“ , който звуча рязко на студа – прекъсна размишленията му.

– Чакай, аз ще отворя – каза ковачът и излезе в пруста с намерение да напердаши от яд първия срещнат човек.

Стегна още по-силен мраз и горе стана толкова студено, че дяволът скачаше от копитце на копитце и духаше в длани, та да постопли поне малко премръзналите си ръце. Не беше трудно и да замръзне тоя, дето се въртеше от сутрин до вечер в ада, защото, както е известно, там не е толкова студено, колкото у нас през зимата, и там, нахлупил калпак и застанал пред огнището, като същински майстор готвач, той пържи с такова удоволствие грешниците, с каквото жените пържат коледните наденици.

Вещицата също усети студа, въпреки че беше топло облечена; затова вдигна ръце нагоре, изпружи крак и като зае позата на човек, който лети с кьнки, без да помести нито една става, плъзна се по въздуха като по стръмен заледен хълм право в своя комин.

Дяволът я последва по същия начин. Но тъй като това животно е по-пъргаво от всеки франт с чорапи, нищо чудно, че точно при отвора на комина налетя върху шията на своята любовница и двамата се озоваха в просторната фурна между гърнетата.

Пътешественицата отвори тихичко душника да види не е ли събрал синът ѝ Вакула гости, но като видя, че няма никой освен чувалите, струпани посред стаята, измъкна се от фурната, свлече топлия кожух,

пооправи се и никои не би могъл да разбере, че само преди минута е яхала метла.

Майката на ковача Вакула нямаше повече от четирийсет години. Не беше хубава, но не беше и грозна. То не е и лесно да си хубавица на тази възраст. Но тя така умееше да помами и най-улегналите казаци (а те, не пречи да забележим между другото, не се интересуват твърде от красотата), че при нея ходеше и кметът, и псалтът Осип Никифорович (разбира се, ако жена му не си беше у дома), и казакът Корний Чуб, и казакът Касиян Свербигуз. За нейна чест трябва да кажем, че тя умееше изкусно да се държи с тях. На нито един и през ум не му минаваше, че има съперник! Тръгне ли набожен селянин или дворянин, както наричат себе си казаците, облякъл сукнено палто с качулка, неделя на черква или, ако времето е лошо, до кръчмата – как да не се отбие при Солоха да хапне тлъсти вареники със сметана и да си поприказва в топлата стая с бърливата и гостоприемна стопанка. Дворянинът правеше нарочно голяма обиколка, преди да стигне кръчмата, и наричаше това – да намине пътем. А като тръгнеше Солоха в неделя на черква, облякла ярка фуста и копринена престилка, а над нея синя пола с нашити отзад златни опашлета, и като застанеше до десния клирос, псалтът всеки път почваше да кашля и да върти към нея очи; кметът сучеше мустаци, намотаваше края на перчема си около ухото и казваше на застаналия до него съсед: „Брей, хубава жена! Дявол жена!“

Солоха поздравяваше всекиго и всеки си мислеше, че поздравява само него. Но човек, който обича да се меси в чужди работи, веднага би забелязал, че Солоха е най-любезна с казака Чуб. Чуб беше вдовец; осем камари жито бяха струпани винаги пред къщата му. Два чифта яки волове подаваха всеки път глави от плетения стобор към улицата и ревяха, щом видеха да се зададе някоя крава кума или чичо – дебел бик. Брадацият козел се качваше чак на покрива, дереше се с рязък глас като някой стражар, дразнеше разхождащите се из двора пуйки и се обръщаше със задницата напред, щом видеше своите неприятели, хлапетата, които се присмиваха на брадата му. В раклите на Чуб беше скътано много платно, жупани и старинни контоши със златни ширити: покойната му жена обичаше да се докарва. В зеленчуковата му градина освен мак, зеле и слънчоглед се засяваха всяка година и две лехи тютюн. Солоха намираше, че няма да е излишно да присъедини всичко това към своето стопанство, отнапред си правеше сметка какъв ред ще въведе, когато мине в нейни ръце, и затова удвояваше своята благосклонност към стария Чуб. А за да не пипне никак синът й Вакула шерката и да прибере той всичко

– тогава сигурно нямаше да я остави да се меси, – тя прибягна към изпитаното средство на всички четирийсетгодишни кумички: да скарва колкото се може по-често Чуб с ковача. Може би тъкмо нейните хитрувания и сметки бяха причина бабичките да почнат да приказват тук-таме, особено след като си пийнеха повечко на някое весело събиране, че Солоха наистина била вещица; че момъкът Кизяколупенко видял отзад опашка колкото женско вретено; че тя още по-предния четвъртък минала на някого път, превърната в черна котка; че при попадията дотърчала веднъж една свиня, закукуригала като петел, нахлупила калимавката на отец Кондрат и избягала.

Случи се, докато бабичките си приказваха за това, да дойде Тимиш Коростяви, дето пасе кравите. Той не пропусна да разкаже как лягос, току пред Петровден, като легнал в обора да спи, подложил под главата си слама, видял със собствените си очи как вещицата с разплетена плитка, само по риза, почнала да дои кравите, а той не можел да мръдне, защото бил омагьосан; като издоила кравите, тя отишла при него и му намазала устата с нещо толкова гадно, че после плювал цял ден. Но всичко това е малко съмнително, защото само сорочинският заседател може да види вещица. Затова всички именити казаци само махнаха с ръка, като чува такива приказки. „Лъжат, проклетите женоря!“ – беше обичайният им отговор.

Солоха се измъкна от печката, пооправи се и като добра къщовница се залови да шета и да подрежда, но не пипна чувалите: „Вакула ги е домъкнал, той да си ги изнесе!“ А дяволът, щом се шмугна в комина, обърна се случайно и видя Чуб и кума, хванати подръка, вече далеч от къщата. Веднага излетя от печката, мина им път и се залови да разхвърля на всички страни купчините замръзнал сняг. Вдигна се вихрушка. Въздухът побеля. Снегът се мяташе напред-назад като мрежа и още малко – да залепи очите, устата и ушите на пешеходците. А дяволът се юрна пак към комина, твърдо убеден, че Чуб ще се върне заедно с кума, ще свари ковача и така ще го гости, че оня дълго няма да може да хване четката в ръка и да шаря обидни карикатури.

И наистина, щом се вдигна вихрушката и вятърът почна за реже право в очите, Чуб веднага стана пишман, нахлупи още по-ниско калпака над очите и взе да гошава с отбрани думи себе си, дявола и кума. Впрочем ядът му беше престорен. Чуб много се радваше на вдигналата се вихрушка. До псалта оставаше път осем пъти по-дълъг от изминатия. Пътешествениците се върнаха обратно. Вятърът духаше в тила им, но

през хвърчащия сняг не се виждаше нищо.

– Стой, куме! Май че сбъркахме пътя – каза след малко Чуб, – не виждам ни една къща. Брей, каква виелица! Я свий, куме, малко встрани, дали няма да намериш пътя; пък аз ще се поогледам тук. Кой дявол ни накара да се помъкнем в такава виелица! Не забравяй да викаш, като намериш пътя. Брей, колко сняг ми хвърли в очите сатаната!

Но път не се виждаше. Кумът се поотби встрани, газеше с високите си ботуши напред-назад, докато не налетя право на кръчмата. Тази находка така го зарадва, че той забрави всичко, отупа снега и влезе в пруста, без ни най-малко да го е грижа за останалия вълнак кум. А на Чуб през това време му се стори, че е намерил пътя; той се спря и взе да вика колкото му глас държи, но като видя, че кумът не се появява, реши да тръгне сам. Като повървя малко, видя къщата си. Преспя сняг се бяха натрупали наоколо и върху покрива. Като пляскаше с премръзнали от студа ръце, той взе да чука на вратата и да вика заповеднически на дъщеря си да му отвори.

– Какво търсиш тук? – изкрещя строго излезлият ковач. Чуб позна гласа на ковача и поотстъпи. „А, то не било моята къща – рече си той, – какво ще търси ковачът у дома? То, като се вгледаш по-добре, не е и къщата на ковача. Чия ли ще да е тая къща? Брей, как да не я позная! Та това е на кучия Левченко къщата, дето се ожени наскоро за млада жена. Само неговата къща прилича на моята. То затуй ми се видя отначало малко чудно, че стигнах толкоз бързо. Да, ама Левченко е сега у псалта, това го знам; защо ковачът... Охо-хо? Той набикаля значи младата му жена. Я виж ти! Хубава работа!... Сега разбрах всичко.“

– Кой си ти и защо хлопаш по хорските врати? – каза ковачът още по-строго и се приближи.

„Не, няма да му се обадя кой съм – рече си Чуб, – току-виж, ме натупал, проклетият изрод!“ – и отговори с престорен глас:

– Ами дошъл съм, добри човече, да ви позабавлявам малко, да ви поколедувам под прозорците.

– Махай се по дяволите с твоето коледуване! – извика сърдито Вакула. – Какво стоиш? Чуваш ли, пръждосвай се веднага!

Чуб сам имаше вече това благоразумно намерение, но се ядоса, че трябва да се подчини на заповедите на ковача. Сякаш някакъв зъл дух го блъскаше в гърба и го караше да каже нещо напук.

– Бе ти какво си се разкрещял? – рече той със същия глас. – Коледува ми се и толкоз!

– Брей! Ама ти не искаш значи да се разбереш с добро!... – след

тези думи Чуб усети много болезнен удар по рамото.

– А ти, както виждам, и на бой налиташ! – каза той и поотстъпи.

– Махай се, махай се! – изкрещя ковачът и стовари върху Чуб още един удар.

– Бе ти какво правиш! – рече Чуб с глас, в който се долавяше и болка, и яд, и плахост. – Ти, както гледам, не на шега се биеш, че и яко пердашиш!

– Махай се, махай се! – развика се ковачът и тръшна вратата.

– Виж го ти какъв юнак се пише! – мърмореше Чуб, останал сам на улицата. – Приблужи, ако смееш! Я го виж ти, колко бил важен! Ама да не мислиш, че няма да ти намеря майстора? Не, миличък, ще се оплача аз, право на комисаря ще се оплача. Ще те науча аз теб! Хич не ме е еня, че си бил ковач и зограф. Ще трябва да си погледна гърба и раменете; сигурен съм, че има синини. Трябва здравата да ме е опердашил, вражиет му син! Жалко, че е студено и не ми се ще да свалям кожуха! Потрай, потрай, ковачо, дано те вземат дяволите макар и теб, и твоята ковачница, тъпкано ще ти го върна. Я го виж ти, обесника проклети! Да де, ама нали той сега не си е в къщи. Солоха трябва да е сама... Хм... то не е и далеч, що ли да не ида! Хем в такова време никой няма да ни свари. Та може, туй де... и да може. Брей, здравата ме напердаши проклетият му ковач!

Чуб се почеса по гърба и пое в обратната посока. Удоволствието, което го чакаше при срещата със Солоха, уталожваше малко болката и го караше да не усеща дори студа, от който дърво и камък се пукаха и който не можеше да заглуши даже свистенето на вилицата. От време на време по лицето му, по брадата и мустаците, които вилицата беше сапунисала със сняг по-чевърсто от всеки бръснар, стиснал тирански жертвата си за носа, се появяваше полусладък израз. Но да не замрежваше снегът и отзад, и отпред всичко пред погледа, още дълго би могло да се види как Чуб се спираше, почесваше се по гърба и повтаряше: „Здравата ме напердаши проклетият му ковач!“ – а после продължаваше пътя си.

Докато пъргавият франт с опашка и козя брада да излети през комина, а после да се шумгне в него, праметнатата през рамото му торба, в която беше скрил откраднатата месечина, се закачи случайно за печката, отвори се и месечината използва случая, излетя през комина на Солохината къща и се издигна плавно на небето. Стана много светло. Вилицата утихна изведнъж. Снегът заблестя като широко сребърно поле и целият се покри с кристални звезди. Студът сякаш поомекна. Наизлязоха

цели тълпи моми и момци с торби в ръце. Екнаха песни и почти не остана къща, пред която да не се трупат коледари.

Чудесно блести месечината! Трудно е да разкажеш колко е хубаво в такава нощ да се смесиш с тълпата засмени и пеещи момичета и с момците, готови на всякакви шеги и лудории, каквито е способна да внуши весело засмяната нощ. Под дебелия кожух е топло, от студа бузите пламтят още по-ярко; сам лукавият те подтиква да вършиш лудории.

Цяла тълна девойки с торби нахълтаха в къщата на Чуб, наобиколиха Оксана. Викове, смях, закачки оглушиха ковача. Всички бързаха в надпревара да разкажат на красавицата някоя новина, изсипваха торбите и се хвалеха с погачите, надениците, варениките, които бяха събрали с коледните песни. Оксана изглеждаше много доволна и радостна, бърбеше ту с една, ту с друга и се смееше непрекъснато. Ковачът наблюдаваше с някаква досада и завист веселбата им и този път проклинаше коледуването, въпреки че безумно го обичаше.

– Охо, Одарке – обърна се веселата хубавица към една от девойките, – ти имаш нови ботушки! Ах, колко са хубави! И с позлата! Добре си ти, Одарке, имаш си кой да ти купува всичко: на мен няма кой да ми намери такива чудесни ботушки.

– Не тъгувай, ненагледна моя Оксано! – подхвана ковачът. – Аз ще ти намеря такива ботушки, каквито рядко и господарска шерка носи.

– Ти ли? – погледна го бързо и надменно Оксана. – Да те видя къде ще намериш ботушки за моя крак. Освен ако донесеш същите, които носи царицата.

– Брей, чухте ли какви й се дощели! – развикаха се със смях момите.

– Да – продължи гордо красавицата, – бъдете ми всички свидетелки: ако ковачът Вакула ми донесе същите ботушки, дето ги носи царицата, давам дума веднага да се омъжа за него.

Девойките отведоха капризната красавица.

– Смей се, смей се! – мърмореше ковачът, като вървеше след тях. – Аз самият се смея на себе си! Мисля и не мога да измисля къде се дяна умът ми. Тя не ме обича – е, хубаво! Да не е само Оксана на този свят. Слава Богу, и без нея в селото има толкова добри момичета. Оксана ли? Че тя никога няма да стане добра къщовница; бива я само да се докарва. Не, стига вече, време е да зарежа глупостите.

Но в същото време, докато ковачът се заканваше да стане по-решителен, някакъв зъл дух изправяше пред очите му засмяното лице на Оксана, която казваше подигравателно: „Донеси ми, ковачо, ботушките на

царицата и ще се омъжа за теб!“¹ Всичко в него се вълнуваше и той мислеше само за Оксана.

Тълпите коледари, момците отделно, момите отделно, бързаха от една улица към друга. Но ковачът вървеше и не виждаше нищо, и не участваше в тези веселби, които някога обичаше повече от всичко.

През това време дяволът съвсем се разнежи у Солохини: целуваше ѝ ръка с такива гримаси, каквито прави заседателят пред попската щерка, хващаше се за сърцето, охкаше и каза направо, че ако тя не се съгласи да удовлетвори страстта му и да го възнагради, както му е редът, той е готов на всичко: да се хвърли във водата и да прати душата си право в ада. Солоха не беше чак толкова жестока, още повече че с дявола, както вече казахме, бяха от един дол дренки. Тя обичаше наистина да гледа как се влачи цяла тълпа подире ѝ и рядко оставаше без компания: но тази вечер мислеше да прекара сама, защото всички именити обитатели на селото бяха канени у псалта на жито с мед. Но всичко стана другояче: дяволът току-що бе предявил искането си, когато изведнъж се чу гласът на кмета – як мъжага – и Солоха изтича да отвори вратата, а пъргавият дявол се пхна в един чувал.

Кметът отупа снега от калпака, пое от ръцете на Солоха и пресуши чашка водка, после каза, че не е отишъл у псалта, защото се вдигнала виелица; а като видял, че в къщата ѝ свети, отбил се с намерение да прекара вечерта с нея.

Не успя кметът да изрече това, на вратата се захлопа и се чу гласът на псалта.

– Скрый ме някъде – шепнеше кметът. – Не искам да се срещам сега с псалта.

Солоха дълго мисли къде да скрие такъв едър гост; най-сетне избра най-големия чувал с въглища; изсипа въглищата в една каца и якият кмет се напъха с все мустаците, главата и калпака в чувала.

Псалтът влезе, като пуфтеше и потриваше ръце и разказа, че никоий не дошел у тях, та той се радва от сърце, че му е паднало да се повесели малко при нея, и не се уплашил дори от виелицата. Приблужи се към нея, покашля се, усмихна се, докосна с дългите си пръсти разголената ѝ пълна ръка и произнесе с израз, който издаваше и лукавство, и самодоволство.

– Ама това какво е, великолепна ми Солоха? – каза го и се поотдръпна.

– Как какво? Ръка, Осип Никифорович! – отвърна Солоха.

– Хм! Ръка! Хе, хе, хе! – засмя се псалтът, ужасно доволен от това начало, и се поразходи из стаята.

– Ами това какво е, скъпа ми Солоха? – каза той със същия израз, пристъпи пак към нея, хвана я лекичко за шията и пак отскочи по същия начин.

– Като че ли не виждате, Осип Никифорович! – отговори Солоха. – Шия, а на шията гердан.

– Хм! На шията гердан! Хе-хе-хе! – и псалтът пак се поразходи из стаята, като потриваше ръце.

– Ами това какво е, несравнима Солоха?... – не се знае какво щеше да пипне сега псалтът с дългите си пръсти, но изведнъж на вратата се потропа и се чу гласът на казака Чуб.

– Ах, божичко, кой ли е! – извика уплашено псалтът. – Какво ще стане, ако заварят особа с моето звание?... Ще стигне до ушите на отец Кондрат!...

Но страховете на псалта бяха по-други: той се боеше повече да не научи неговата половинка, която и без това беше превърнала със страшната си ръка дебелията му плитка в съвсем тъничка.

– За Бога, добродетелна Солоха – изрече той цял разтреперан. – Вашата доброта, както е казано в евангелието от Лука, глава трина... трин... Чука се, ей Богу, чука се! Ох, скрийте ме някъде.

Солоха изсипа в кацата въглищата и от другия чувал, псалтът напъха в него своето не твърде обемисто тяло и така се сви на самото дъно, че върху него можеше да се изсипе още половин чувал въглища:

– Здравей, Солоха! – каза Чуб и влезе в стаята. – Сигурно не ме чакаше, а? Нали не ме чакаше? Да не ти преча?... – продължи Чуб и лицето му придоби весел и многозначителен израз, който подсказваше отнапред, че неповратният му мозък се трудеше и се канеше да изтърси някоя пиперлия и засукана шега. – Може би се забавлявахте тук с някого?... Да не си скрила вече някого, а? – възхитен от своята забележка, Чуб се засмя, като тържествуваше вътрешно, че той единствен се ползва от благосклонността на Солоха. – Е, Солоха, хайде да пийнем сега водка. Мисля, че гърлото ми е замръзнало от проклетия студ. Ама че нощ ни изпрати господ срещу Рождество! Като се изви, чуваш ли, Солоха, като се изви... как са ми вкочанявали ръцете, не мога да си разкопчех кожуха! Като се изви оная ми ти виелица...

– Отвори! – чу се отвънка глас, придружен с удар по вратата.

– Тропа някой – каза млъкналият Чуб.

– Отвори! – извикаха още по-силно.

– Ковачът! – каза Чуб и си грабна калпака. – Чуй, Солоха, дете щеш ме скрий, но за нищо на света не искам да ме види този изрод проклети, дано му изскочи на дяволския син под всяко око мехур колкото копа!

Солоха, уплашена и тя, се шураше като луда и загубила ума и дума, направи знак на Чуб да се пхне в същия чувал, в който се беше вече скрил псалтът. Нещастният псалт не посмя даже да се изкашля или да изпъшка от болка, когато тежкият селянин му седна почти на главата и намести измръзналите си на студа ботуши от двете страни на слепоочията му.

Ковачът влезе, без да каже нито дума, без да си свали калпака, и почти се строполи на миндера. Личеше, че беше в много лошо настроение.

Докато Солоха затваряше след него вратата, някой отново почука. Беше казакът Свербигуз. Него вече не можеше да скрие в чувал, защото такъв чувал не можеше да се намери. Той беше по-як и от кмета и по-висок от кума на Чуб. Затова Солоха го заведе в градината, за да изслуша там всичко, което искаше да й каже.

Ковачът оглеждаше разсеяно ъглите на стаята и се вслушваше от време на време в песните на коледарите, които се носеха надалеч; най-сетне спря поглед на чувалите: „Защо лежат тук тия чували? Отдавна трябваше да ги махна. От тая глупава любов съвсем съм изкуфял. Утре е празник, а тук още се търкалят какви ли не боклуци. Трябва да ги занеса в ковачницата!“

Ковачът приклепна до огромните чували, завърза ги по-яко и вече се канеше да ги метне на раменете си. Но личеше, че мислите му се разхождаха кой знае къде, иначе щеше да чуе как изсъска Чуб, когато възето, с което върза чувала, усука и косата му и едрият кмет доста явно се разхълца.

– Няма ли да избия от главата си тая негодница Оксана? – говореше си ковачът. – Не искам да мисля за нея, а като напук все мисля, и само за нея. Защо става така, защо мисълта пряко волята все ми се пхна в главата? По дяволите, тия чували са станали май по-тежки, отколкото бяха! Сигурно е сложено в тях нещо друго освен въглищата. Ама че съм глупак! Забравих, че сега всичко ми се струва по-тежко. Преди можех да огъна и да разгъна с една ръка меден петак и конска подкова; а сега чувалите с въглищата не мога да вдигна. Скоро и вятърът ще почне да ме събаря. Не – възкликна той, като помълча малко и се посъвзе, – да не съм жена! Няма да позволя на никого да ми се подиграва! Ако ще и десет такива чувала – всичките ще ги вдигна – и нарами бодро чувалите,

които не биха помръднали и двама здравеняци. – Да взема и този – продължи той и вдигна малкия, на дъното на който се беше свил на кравай дяволът. – Тук бях сложил май инструментите – след тези думи той излезе от къщи, като си подсвиркваше песента: Със жена и аз се не разправам.

Все по-шумно се разнасяха из улиците песните и виковете. Тълпите насъбрали се народ се бяха увеличили с надошли от съседните села. Момците палуваха и беснуваха на воля. Често между коледарските се чуваше и весела песен, съчинена начаса от някой млад казак. Или изведнъж някой от тълпата почваше да реве с цяло гърло вместо коледарски песен някоя щедривка³.

Щедър, ведър,
дай ми погача,
паничка каша,
малко суджук.

Силен смях награждаваше шегобиеца. Малките прозорчета се отваряха и съсухрената ръка на някоя бабичка – само те и почтените бащи оставаха вкъщи – се подаваше с наденица или парче баница. Момците и момите подлагаха в надпревара торби и улавяха плячката си. На едно място момците напиреха от всички страни да обкръжат няколко моми: шум, виковете, един замеряше със снежна топка, друг дърпаше торба, пълна с какво ли не. На друго място момите бяха погнали един момък, подложиха му крак, и той полетя презглава заедно с торбата и падна. Изглежда, бяха готови да се веселят цялата нощ. А нощта, като че нарочно, сияеше така разкошно. От блясъка на снега светлината на месеца изглеждаше още по-бяла.

Ковачът спря с чувалите. Стори му се, че сред моминската тълпа чу гласа и тъничкия смях на Оксана. Всяка жилка в него потрепера, така захвърли чувалите на земята, че псалтът, който беше на дъното, се натърти и застана, а кметът изхълца с цяло гърло; ковачът се повлече с един малък чувал на гърба с тълпата момци, тръгна подир момите, сред които му се счу гласът на Оксана.

„Да, тя е! Стои като царица и черните ѝ очи блестят! Един напет момък ѝ разказва нещо; сигурно забавно, защото тя се смее. Но тя винаги се смее.“ Сякаш неволно, без сам да разбере как, ковачът се провря през тълпата и застана до нея.

---

3. *Щедривка* – новогодишна песен, която се пее на 31 декември и на 1 януари. Б. пр.

– А, Вакула, тук ли си, здравей! – каза красавицата със същата усмивка, която едва не влудяваше Вакула. – Много ли наколедува? Я какво малко чувалче! Ами ботушките, дето ги носи царицата, намери ли? Донеси ми ботушките и ще се омъжа за теб! – засмя се и избяга с момите.

Ковачът стоеше като закован на едно място. „Не, не мога; нямам вече сили... – промълви най-сетне той. – Но, Боже Господи, защо е така дяволски хубава? Погледът ѝ, думите ѝ, всичко просто ме изгаря, целия ме изгаря... Не, нямам вече сили да надвия себе си! Трябва да сложа край на всичко: да става каквото ще – ще ида да се удавя в дупката на леда, после нека ме търсят!“

И той закричи решително, догони тълпата, приближи се до Оксана и каза твърдо:

– Сбогом, Оксана! Търси си каквото искаш годеник, когото си искаш разигравай, а мен вече няма да ме видиш на този свят.

Красавицата сякаш се учуди, искаше да каже нещо, но ковачът махна с ръка и избяга.

– Къде, Вакула? – викаха момците след побягналия ковач.

– Прощавайте, братлета! – извика в отговор ковачът. – Ако даде Господ, ще се видим на оня свят; на този вече няма да се веселим заедно. Прощавайте, не ме споменавайте с лошо! Кажете на отец Кондрат да отслужи панихида за грешната ми душа. От мирските залисии не успях да изрисувам свещи за иконите на чудотвореца и на Божията майка – грях ми на душата. Каквото намерите в сандъка ми, нека е за черквата. Сбогом!

Като каза това, ковачът се затича отново с чувала на гръб.

– Мръднал е нещо! – рекоха момците.

– Пропаднала душа! – измърмори набожно една бабичка, която минаваше оттам. – Да ида да разкажа, че ковачът се обеси.

В това време Вакула мина тичешком няколко улици и спря да си поеме дъх. „Накъде ли съм се юрнал? – помисли си той. – Като че нямам вече друг изход. Ще опитам още едно средство: ще отида при запорожеца Пацюк Пузати. Разправят, че той се познавал с всички дяволи и можел да направи каквото си поиска. Ще ида, нали и без туй трябва да си погубя душата!“

Дяволът, който дълго беше лежал, без да шавне, заподскача в чувала от радост; но ковачът помисли, че е закачил чувала с ръка и сам е предизвикал това движение, стовари върху чувала огромния си юмрук, намести го на гърба и се запъти към Пацюк Пузати.

Този Пацюк Пузати наистина е бил някога запорожец, но дали са го изпъдили, или сам е избягал от Запорожието, това никоой не знаеше. Отдавна вече, от десетина години, ако не и от петнайсет, живееше в Диканка. Отначало я караше като истински запорожец; нищо не похващаше, спеше три четвърти от деня, ядеше за шестима косачи и изпиваше отведнъж почти половин кофа; то наистина имаше и къде да го смести, защото Пацюк, макар че беше нисък, на ширина беше доста внушителен. А шалварите му бяха толкова широки, че колкото и голяма крачка да направеше, краката му не се виждаха и сякаш бъчва се търкаляше по улицата. Може би тъкмо затова го бяха нарекли Пузати⁴. Не бяха минали и няколко дни, откакто заживя в селото, и вече всички разбраха, че е знахар. Разболееше ли се някой от нещо, веднага викаха Пацюк; а Пацюк само като прошепнеше няколко думи, болката минаваше, като че не е била. Случеше ли се някой изгладнял дворянин да се задави с рибя кост, Пацюк умееше така изкусно да го удари с юмрук по гърба, че костта отиваше където трябва, без да причини на дворянското гърло никаква вреда. Напоследък рядко го виждаха. Причината беше може би мързелът, а може би и това, че от година на година му ставаше все по-трудно да минава през вратата. Затова миряните трябваше да ходят при него сами, ако им трябваше за нещо.

Ковачът отвори плахо вратата и видя Пацюк, седнал на пода по турски пред едно малко каче, на което беше сложена паница с галушки. Паницата беше нагласена сякаш нарочно наравно с устата му. Без да помръдне пръст, той беше навел леко глава към паницата и сърбаше чорбата, като улавяше от време на време със зъби и някоя галушка.

„Не, той е май по-мързелив и от Чуб – помисли си Вакула: оня поне яде с лъжица, а тоя не иска и пръста си да мръдне!“

Пацюк беше навярно толкова зает с галушките, че сякаш изобщо не забеляза влизането на ковача, който, щом пристъпи прага, му се поклони дълбоко.

– Дошел съм при твоя милост, Пацюк! – рече Вакула и пак се поклати.

Дебелият Пацюк вдигна глава и отново засърба галушките.

– Разправят, че ти, не ми се сърди... – започна ковачът, събрал кураж, – казвам го не за да те обидя, разправят, че си бил малко нещо роднина с дявола.

Като издума това, Вакула се уплаши, защото реши, че се е изразил

---

4. *Пузати* – шишко, шкембо – от пузатый – шишкав, тумбест, шкембелия. Б.пр.

без заобикалки и не е смекчил силните думи. Очакваше, че Пацюк ще грабне качето заедно с паницата и ще му ги запрати право в главата, та поотстъпи и се прикри с ръкав, да не би горещата чорба от галушките да му опръска лицето.

Но Пацюк само го погледна и пак засърба галушките. Окуражен, ковачът реши да продължи.

– Дошъл съм при теб, Пацюк, да ти даде Господ всичко в изобилие и хляб в пропорция! – ковачът умееше да вмъкне понякога модерна думичка; беше се поизпраксал още в Полтава, когато боядисваше дървената ограда на стотника. – Няма живот за мен, грешния! Нищо на този свят не може да ми помогне! Да става каквото ще, трябва да търся помощ от самия дявол. Каж ми, Пацюк – рече ковачът, като го виждаше, че продължава да мълчи, – какво да правя?

– Като ти трябва дяволът, върви при дявола! – отговори Пацюк, без да вдигне очи към него, и продължи да лапа галушките.

– Тъкмо за това съм дошъл при теб – отговори ковачът и се поклони, – мисля, че освен теб никой на този свят не знае пътя до него.

Пацюк – ни дума, дояждаше последните галушки.

– Много те моля, добри човече, не ми отказвай – настояваше ковачът, – свинско ли ти се доще или наденици, брашно или, да речем, платно, просо или нещо друго, ако ти потрябва... както си му е редът между свестни хора... няма да ми се досвиди. Каж ми поне как да намеря пътя до него?

– Коумо дяволът е зад гърба, няма защо да ходи далече – каза равнодушно Пацюк, без да променя положението си.

Вакула се вторачи в него, като че ли обяснението на тези думи беше изписано на челото му. „Какво говори той?“ – питаше безмълвно лицето му; а полуотворената му уста беше готова да налапа като галушка първата дума. Но Пацюк мълчеше.

Тогава Вакула забеляза, че пред него вече нямаше нито галушки, нито каче; вместо тях на пода бяха сложени две дървени паници: едната пълна с вареники, другата със сметана. Мислите и очите му се насочиха неволно към тези ястия. „Да видим – рече си той – как ще яде Пацюк варениките. Сигурно няма да пожелае да се навежда и да ги сърба като галушките, то и не може: вареника трябва първо да го топнеш в сметаната.“

Едва успя да си го помисли и Пацюк зина, погледна към варениките и отвори още по-широко уста. Тогава един вареник изхвърча от паницата, плъсна се в сметаната, обърна се и на другата страна, подскочи и

уцели право устата му. Пацнок го изяде, зина пак и втори вареник скочи по същия начин в устата му. Оставаше само да си направи труда да го съдвече и глътне.

„Брей, какви чудеса!“ – помисли си ковачът, зяпна от учудване, и в същия миг забеляза, че един вареник се навира в устата му и вече му цапа устните със сметана. Ковачът го отблъсна, изтри устни и се замисли какви чудесии стават по света и на какви хитрини научава човека нечистата сила; сега беше вече убеден, че само Пацнок може да му помогне. „Ще му се примоля още веднъж, нека ми обясни хубавичко... Но по дяволите! Та нали днес е Бъдни вечер и се пости, а той яде вареники, блажни вареники! Какъв съм глупак наистина, стоя тук и трупам грехове! Назад!“ И набожният ковач изхвърча презглава от стаята.

Но дяволът в чувала, който вече се радваше предварително, не можа да понесе от ръцете му да се изплъзне такава чудесна плячка. Щом ковачът свали чувала, той изскочи от него и яхна шията му.

Мраз пробяга по кожата на ковача; уплашен и пребледнял, той не знаеше какво да прави; вече искаше да се прекръсти... Но дяволът наведе кучешката си муцуна над дясното му ухо и каза:

– Аз съм твой приятел, за другар и приятел съм готов всичко да сторя. Пари ще ти дам колкото щеш! – изпищя той в лявото му ухо. – Оксана ще бъде наша още днес – прошепна той, извърнал муцуната си сега към дясното му ухо.

Ковачът стоеше и размишляваше.

– Добре! – каза той най-сетне. – На такава цена съм готов да бъда твой!

Дяволът плесна с ръце и от радост препусна в галоп върху шията на ковача. „Пипнах ли го най-сетне тоя ковач! – мислеше си той. – Сега ще ти върна, миличък, за всичките ти цапаници и измишльотини, дето ги дрънкаше за дяволите! Какво ще кажат моите приятели, когато научат, че най-набожният човек в цялото село е в ръцете ми?“ И дяволът се засмя от радост, като се сети как ще ядосва в ада цялото опашато племе, как ще беснее куцият дявол, който се смяташе пръв в хитрините.

– Ей, Вакула – изписка дяволът, без да слиза от врата му, сякаш се страхуваше ковачът да не му избяга, – нали знаеш, че без договор нищо не става.

– Аз съм готов – каза ковачът. – Чувал съм, че вие искате той да е подписан с кръв; чакай да извадя от джоба един гвоздей! – той изви ръка назад и хоп – хвана дявола за опашката.

– Виж го ти, какъв шегобиец! – разсмя се високо дяволът. – Хайде

стига, стига с тия шеги!

– Чакай, миличък! – извика ковачът. – Ами на това какво ще речеш? – и той се прекръсти, а дяволът стана кротък като агне. – Чакай – каза той и го смъкна за опашката на земята, – ще ти кажа аз на теб как се подучват на грях добрите хора и честните християни! – и ковачът, без да изпуска опашката, го яхна и вдигна ръка да се прекръсти.

– Смили се, Вакула! – изстена жално дяволът. – Всичко, каквото поискаш, всичко ще направя, само спри да ме мъчиш: не стоварвай върху мен страшния кръст!

– А, виж го ти с какъв глас запя, немецът проклети! Сега знам какво да правя. Хайде веднага да ме откараш, както съм те яхнал! Чуваш ли, искам да летиш като птица!

– Къде? – попита тъжно дяволът.

– В Петербург, право при царицата! И ковачът премаля от страх, като усети, че се вдига във въздуха.

Дълго стоя Оксана, замислена над странните думи на ковача. Нещо вече ѝ подсказваше, че постъпи с него прекалено жестоко. Ами ако наистина се реши на нещо страшно? „Току-виж, от мъка намисли да се влюби в някоя друга и повече от яд нея да нарича първа хубавица в селото? А, не, той мен обича. Аз съм толкова хубава! Никоя няма да му хареса повече; той само се шегува, преструва се. Няма да минат и десет минути, и сигурно ще дойде да ме погледа. Аз наистина съм сурова с него. Трябва да му позволя, уж без да искам, да ме целуне. Как ли ще се зарадва!“ И вятърничавата красавица вече се шегуваше с приятелките си.

– Почакайте – рече една от тях, – ковачът си е забравил чувалите; я вижте какви страшни чували! Наколедувал е много повече от нас: както гледам, по четвърт овен са му хвърляли, а надениците и погачите сигурно чет нямат. Разкош! Ще има да се тъпчем през празниците до пръсване.

– Тези чували на ковача ли са? – подхвана Оксана. – По-скоро да ги замъкнем у дома, да видим хубавичко с какво ги е натъпкал.

Всички одобриха със смях това предложение.

– Но ние не можем да ги помръднем! – извикаха в един глас момите, като се силеха да вдигнат чувалите.

– Почакайте – каза Оксана, – ще изтичаме веднага за шейна и ще ги откараме с шейната.

Всички хукнаха да докарат шейната.

На пленниците им додея да седят в чувалите, въпреки че псалтът си беше пробил с пръст доста голяма дупка. Да не беше пълно с хора, може би щеше да намери начин да се измъкне; но да излезе от чувала пред всички, да стане за смях... това го възпираше и той реши да чака и само пъшкаше леко от неучтивите ботуши на Чуб. Чуб не по-малко искаше да се освободи, още повече че усещаше под себе си нещо, върху което беше ужасно неудобно да се седи. Но щом чу решението на дъщеря си, успокои се и вече не искаше да излезе, като разсъждаваше, че до дома си трябва да извърви поне стотина крачки, ако не и повече. Ако излезе, трябва да се оправи, да си закопчее кожуха, да пристегне пояса – колко много работа! Пък и калпакът му остана у Солоха. Нека по-добре момите да го откарат с шейна. Но не стана, както очакваше Чуб. Докато момите изтичаха за шейна, кльощавият му кум излезе от кръчмата ядосан и в лошо настроение. Кръчмарката не искаше по никакъв начин да му даде на вересия; беше решил да почака дано влезе някой набожен дворянин и да го почерпи; но сякаш напук всички дворяни си бяха вкъщи и като честни християни ядяха жито с мед сред домашните си. Като размишляваше за упадък на нравите и за каменното сърце на еврейката кръчмарка, кумът се натъкна на чувалите и спря изумен.

– Я виж какви чували е захвърлил някой насред пътя! – каза той и се озърна. – Вътре положително има и свинско. Провървяло му е на някого да наколедува толкова нещо. Какви огромни чували! Даже ако са натъпкани с просени питки и курабии, пак не е зле. Само с погачи да са пълни, пак има файда: за всяка погача еврейката дава осминка водка. Я да ги отмъкна по-бързо, та никой да не ме види – и той метна на рамо чувала с Чуб и псалта, но усети, че е прекалено тежък. – Не, сам не ще мога – измърмори той, – ама тъкмо навреме се задава тъкачът Шапуваленко. Здравей, Остане!

– Здравей – каза тъкачът и спря.

– Къде отиваш?

– Ами накъдето ме отнесат краката.

– Помогни ми, добри човече, да отнеса тия чували! Някой е коледувал и ги е захвърлил насред пътя. Ще си ги разделим по братски.

– Чували ли? А какво има в чувалите – пити или погачи?

– Бе трябва от всичко да има – двамата измъкнаха на бърза ръка пръти от един плет, сложиха върху тях чувала и го понесоха на рамене.

– Къде ще го отнесем? В кръчмата ли? – попита по пътя тъкачът.

– То и аз тъй мислех, в кръчмата да ги отнесем, ама проклетата еврейка няма да повярва, ще рече, че сме го откраднали отнякъде, щото аз

ей-сега излязох от кръчмата. Ще го занесем у дома. Никоий няма да ни попречи: жената я няма.

– Сигурен ли си, че я няма? – попита предпазливият тъкач.

– Слава Богу, още не ми е изпила кукувица ума – каза кумът, – само дяволът може да ме замъкне при нея. Тя сигурно ще се размотава с женорята до съмнало.

– Кой е? – развика се жената на кума, като чу шума в пруста, който бяха вдигнали двамата приятели с чувала, и отвори вратата.

Кумът се вцепени.

– Ха сега де! – измърмори тъкачът и отпусна ръце.

Жената на кума беше такава съкровище, каквито рядко се случват по белия свят. И тя като мъжа си почти не си седеше къщи и по цял ден обикаляше жените из махалата, ходеше при по-богати бабички, подмазваше им се и си хапваше у тях с голям апетит, а с мъжа си се биеше само сутрин, защото само тогава го виждаше от време на време. Къщата им беше два пъти по-вехта от шалварите на общинския писар, покривът на няколко места беше без слама. От плета стърчаха само остатъци, защото, който излизаше от къщи, не вземаше никога тояга срещу кучетата, с надеждата че ще мине край градината на кума и ще си измъкне от неговия плет която си пожелае. Печката не се палеше по два-три дена. Каквото изпросеше от добрите хора, нежната съпруга го криеше по-далечко от своя мъж и често му отнемаше самоволно и неговата плячка, ако той не успееше да я пропие в кръчмата. Въпреки неизменното си хладнокръвие кумът не обичаше да ѝ отстъпва и затова почти винаги излизаше от къщи със синини под двете очи, а скъпата му половинка пъшкеше и се помъкваше да разкаже на бабичките за безчинствата на своя мъж и за побоищата, които беше понесла.

Сега можем да си представим колко бяха слисани тъкачът и кумът от неочакваната ѝ поява. Те смъкнаха чувала и пристъпиха напред, за да го прикрият с полите на дрехите си, но беше вече късно: жената на кума, макар да виждаше зле със старите си очи, забеляза чувала.

– Виж, това е хубаво! – каза тя с израз, в който прозираше радостта на ястреб. – Колко хубаво, че сте наколедували толкова много! Добрите хора винаги така правят; ама вие май сте го задигнали отнякъде. Я ми го покажете, чувате ли, веднага ми покажете тоя чувал!

– Плешивият дявол ще ти го покаже, не ние – каза кумът и се изпъчи.

– Ти що се вреш? – каза тъкачът. – Ние сме го напълнили, не ти.

– А, не, ти ще ми го покажеш, пияницо неден! – извика жената,

удари високия кум с юмрук в брадата и взе да напират към чувала.

Тъкачът и кумът бранеха мъжествено чувала и я накараха да отстъпи. Но не бяха успели да се посъвземат, и съпругата нахлу в пруста, вече с дилафа в ръка. Перна ловко мъжа си с дилафа по ръцете, а тъкача по гърба и вече беше до чувала.

– Защо я пуснахме? – опомни се тъкачът.

– Защо сме я били пуснали! Ти защо я пусна? – отвърна хладнокръвно кумът.

– Вашият дилаф трябва да е железен! – обади се след късо мълчание тъкачът и се почеса по гърба. – Мойта булка купи лани на панаира един дилаф, двайсет и пет копейки даде – ама от него... не боли...

В това време тържествуващата съпруга сложи на пода светилника, развърза чувала и надникна в него. Но навярно старите ѝ очи, които така добре бяха видели чувала, този път я измамиха.

– Брей, че тук има цял шопар! – възкликна тя и плесна с ръце от радост.

– Шопар! Чуваш ли, цял шопар! – сръга тъкачът кума. – Ама на, ти си виновен за всичко!

– Какво да се прави? – отвърна кумът и сви рамене.

– Как какво? Защо стоим? Да ѝ вземем чувала! Хайде, хайде!

– Я се махай оттук! Марш! Шопарът е наш! – викаше тъкачът и напираше.

– Махай се, махай се, дяволска жено! Не е твой – взе да напират и кумът.

Съпругата грабна пак дилафа, но в това време Чуб се измъкна от чувала, застана наред пруста и взе да се протяга като човек, който току-що се е събудил от дълъг сън.

Жената на кума извика, плесна се с длани по хълбоците и всички запнаха неволно.

– Какви ги дрънка тая глупачка: шопар! Това не е шопар – опули се кумът.

– Я виж какъв човек са натикали в чувала! – каза тъкачът и заотстъпва от страх. – Кой каквото ще да казва, да пукна, ама в тая работа има пръст нечистата сила. Невъзможно е той да е минал през прозореца.

– Я, че това бил кумът! – възкликна кумът, като се вгледа.

– А ти за кого ме взе? – каза Чуб и се засмя. – Хубава шега ви скроих, нали? А вие искахте комай да ме изядете вместо свинско? Почакайте, ще ви зарадвам: в чувала има още нещо – хич да не е шопар, все ще е я прасе, я друго животно. Под мен непрекъснато шаваше нещо.

Тъкачът и кумът се втурнаха към чувала, стопанката се вкопчи от другата страна и пак щяха да се счепкат, но псалтът разбра, че сега няма къде да се скрие, и се измъкна от чувала.

Жената на кума се вцепени и изтърва крака, за който вече дърпаше псалта от чувала.

– Я виж, то имало още един! – възкликна уплашено тъкачът. – Дявол знае какво става на този свят... главата ми се мае... не наденици или погачи, ами хора тъпчат в чувалите!

– Това е псалтът – измърмори Чуб, смаян повече от останалите. – Я виж ти! Виж я ти тая Солоха! Да ни напъха в чувала... Абе гледам аз – къщата й пълна с чували... Сега разбрах всичко: във всеки чувал е имало по двама души. А аз си мислех, че тя само на мен... Виж я ти, пустата му Солоха!

Момите се почудиха, като не намериха единия чувал. „Няма как, ще ни стигне и тоя“ – чуруликаше Оксана. Всички хванаха чувала и го натовариха на шейната.

Кметът реши да си мълчи, като разсъждаваше: ако се развика сега да развържат чувала и да го пуснат, глупавите момичета ще се разбягат, ще помислят, че в чувала има дявол, и той ще остане на улицата може би чак до утре. А в това време момите се хванаха дружно за ръце и полетяха като вихър с шейната по скърцащия сняг. Много от тях сядаха със смях върху шейната; други скачаха право върху кмета. Кметът реши всичко да изтърпи. Най-сетне пристигнаха, отвориха широко вратата към пруста и стаята и вмъкнаха със смях чувала.

– Я да видим какво има тук – завикаха всички и се втурнаха да развързват.

В този миг хълцането, което не преставаше да мъчи кмета през цялото време, докато беше в чувала, така се засили, че той се разхълца и закашля високо.

– Ах, вътре има някой! – извикаха всички и се втурнаха уплашени към вратата.

– По дяволите! Къде сте хукнали като луди? – каза Чуб, който тъкмо влизаше през вратата.

– Ох, татко! – промълви Оксана. – В чувала има някой!

– В чувала ли? Откъде взехте този чувал?

– Ковачът го захвърли наред пътя – отговориха всички в един глас.

„Да, аз нали казвах?...“ – рече си Чуб.

– Та от какво се уплашихте? Я да видим. Е, хайде, човече, хем, моля те, не се обиждай, че не те наричам по име и презиме, хайде, излизай от чувала!

Кметът излезе.

– Ах! – възкликнаха момичетата.

„Значи и кметът се е наврял там – мислеше си учудено Чуб и го мереше от глава до пети, – виж ти каква била работата!...“

– Хм!... – Нищо друго не можа да каже.

Кметът беше не по-малко смутен и не знаеше как да започне.

– Трябва да е студено навън? – обърна се той към Чуб.

– Студеничко е – отговори Чуб. – Ама я позволи да те попитам, с какво си мажеш ботушите, с мас или с катран?

Той искаше друго да каже, искаше да попита:

„Как се напъха в тоя чувал, кмете?“ – но сам не разбра как каза съвсем друго.

– С катран е по-добре – отговори кметът. – Е, хайде, довиждане, Чуб – и той нахлупи калпак и излезе от къщата.

– Защо го попитах така глупаво с какво си маже ботушите! – измърмори Чуб и погледна към вратата, през която беше излязъл кметът. – Пустата му Солоха! Такъв човек да напъха в чувал!... Брей, дяволска жена! А аз, глупакът... бе де го тоя проклет чувал?

– Хвърлих го в кошето, вече е празен – отговори Оксана.

– Знам ги аз тия номера – празен бил! Я го дайте насам: вътре има още някой! Я го изтърсете хубавичко... Какво, няма ли? Виж я ти, проклетата жена! А като я гледаш – светица, като че блажно не е туряла в уста.

Но да оставим Чуб да си излива яда колкото му душа иска и да се върнем при ковача, защото сигурно е станало вече девет часът.

Отначало Вакула го достраша, като се вдигнаха на такава височина, от която долу, на земята, не можеше вече нищо да различи, и прелетя като муха толкова близо до месечината, че да не беше се понавел малко, щеше да я закачи с калпака. Но след малко се поокопити и почна да се подиграва на дявола. Ужасно му беше забавно да слуша как дяволът киха и кашля, когато сваля от шията си кипарисовото кръстче и го доближава до него. Нарочно вдигаше ръка да се почеше по главата, а дяволът мислеше, че се кани да го прекръсти, и летеше още по-бързо. Всичко беше светло във висините. Въздухът беше прозрачен сред леката сребриста мъгла. Всичко се виждаше и можаха дори да забележат как покрай тях мина като вихър един магьосник, седнал в гърне; как звездите,

събрани накуп, играеха на криеница; как се кълбяха встрани като облак цял рой духове; как един дявол, който танцуваше на месечина, свали калпак, като видя препускащия ковач; как се връщаше бързо една метла, върху която, изглежда, току-що беше летяла вещица... и много още гнусотии срещаша. Всички, като видеха ковача, спираха за миг да го погледат, а после се понасяха по пътя си и продължаваха да си вършат своето; ковачът все летеше; изведнъж под него заблестя Петербург, целият в светлини. (Този ден имаше по някакъв случай илюминация.) Дяволът прелетя през бариерата, превърна се в кон и ковачът се видя посред улицата, яхнал вран жребец.

Боже мой! Тропот, гръм, блясък; от двете страни се издигат четириетажни стени; тропотът на конските копита, шумът от колелата кънтяха като гръм и ехото долиташе от четири страни; къщите растяха и сякаш никнеха от земята на всяка крачка; мостовите трепереха; каретите летяха; кочияшите, фореяторите викаха; снегът свистеше под хилядите шейни, летящи във всички посоки; пешеходците се трупаха и притискаха към къщите, с редици от фенери пред тях, и огромните им сенки трептяха по стените и стигаха с главите си комините и покривите. Ковачът се озърташе изумен на всички страни. Струваше му се, че всички къщи са устремили към него безброй огнени очи и го гледат. Видя толкова много господа в скъпи кожуси, че не знаеше пред кого да сваля калпак. „Божичко, колко много господари има тук – помисли си ковачът. – Според мен всеки минувач с кожух е заседател, положително е заседател! А онези, дето се возят в такива чудни коли със стъкла, те, ако не са градоначалници, сигурно са комисари, а може и по-главни да са.“ Думите му бяха прекъснати от въпроса на дявола: „Право при царицата ли да те откарам?“ „Не, страх ме е – помисли си ковачът. – Тук някъде, не зная точно къде, са се настанили запорожците, дето минаха есенес през Диканка. Идваха от сечта, носеха документи за царицата; няма да е зле да се посъветвам с тях.“

– Ей, сатана, я се пхни в джоба и ме заведе при запорожците!

Дяволът в миг отслабна и стана толкова мъничък, че лесно се напъха в джоба му. А Вакула не успя да се озърне и се озова пред една голяма къща, качи се, без сам да знае как, по стълбата, отвори една врата и се стъписа от блясъка на стаята, която видя; но се поокопити, като позна същите запорожци, които бяха минали през Диканка, насядали сега върху копринени дивани, подвили под себе си намазаните с катран ботуши и запушили най-серт тютюн, който се нарича обикновено махорка.

– Добър ден, панове! Помози Бог! Тук значи се случил да се

срещнем! – каза ковачът, приближи се и се поклони доземи.

– Какъв е тоя човек? – попита седналият пред самия ковач един друг, седнал по-далеч.

– Не ме ли познахте? – попита ковачът. – Аз съм Вакула, ковачът! Като минахте есенес през Диканка, гостувахте ми, да ви даде Господ здраве и дълголетие, без малко два дена. И нова шина ви сложих тогава на колата, на предното колело.

– А – каза същият запорожец, – това е ковачът, дето рисува толкоз хубаво! Здравей, земляче, какво те води насам?

– Ами дощя ми се да погледам, разправят...

– Тъй, тъй, земляче – поизпъчи се запорожецът и като искаше да покаже, че знае да говори и руски, рече: – Що балшой город?

Ковачът също не искаше да се посрами и да се покаже новак, още повече че, както имахте възможност да видите по-горе, и той знаеше да говори грамотно.

– Знатна губерния! – отвърна той равнодушно. – Не ще и дума: къщите преогромни, картини наокачили прехубави. Много от къщите изписани с букви от златен варак чак до прекаленост. Не ще и дума, чудна пропорция!

Запорожците, като чуха как свободно се изразява ковачът, останаха от него с много благоприятно впечатление.

– После ще си поприказваме повечко, земляче, а сега отиваме веднага при царицата.

– При царицата ли? Ах, бъдете така добри, панове, вземете ме и мен!

– Теб ли? – рече запорожецът с такъв израз, с какъвто говори наставникът на своя четиригодишен възпитаник, който го моли да го качи на истински, на голям кон. – Че ти каква работа имаш там? Не, не може – и лицето му стана важно-важно. – Ние, братко, ще разговаряме с царицата за наши си работи.

– Вземете ме – настояваше ковачът. – Помоли ги! – прошепна той тихо на дявола и удари с юмрук джоба си.

Не успя да го каже, и другият запорожец се обади:

– Хайде да го вземем, братлета.

– Е, хайде да го вземем! – рекоха останалите.

– Обличай тогава дрехи като нашите.

Ковачът взе да навлича един зелен жупан, когато вратата изведнъж се отвори и влезлият човек със сърмени ширити каза, че е време да тръгват.

Ковачът пак се зачуди, когато се понесе в огромна карета с олюляващи се ресори, когато от двете му страни затичаха назад четириетажните къщи, а павираната улица загърмя и сякаш се затъркала под краката на конете.

„Господи, колко светлини! – мислеше си ковачът. – У нас и денем не е толкова светло.“

Каретите спряха пред двореца. Запорожците слязоха, минаха през великолепното преддверие и се заизкачваха по бляскаво осветена стълба.

– Каква стълба! – шепнеше си ковачът. – Да ти е жал да я тъпчеш с крака. Какви украшения! Казват, че приказките лъжели! Как ще лъжат! Господи, какви перила! Как изкусно са направени! Само желязо е отишло за петдесетина рубли!

Като изкачиха стълбата, запорожците прекосиха първата зала. Ковачът ги следваше плахо, защото тръпнеше на всяка крачка да не се подхлъзне на паркета. Прекосиха три зали, ковачът не преставаше да се учудва. Като влязоха в четвъртата, той се приближи неволно към окачената на стената картина. Беше пречистата Дева с младенеца на ръце. „Каква картина! Каква чудесна живопис! – разсъждаваше той. – Като че ли ей сега ще ти проговори! Като жива е! Ами светото дете! И ръчиците си стиснало! И се усмихва, милото! Ами боите, Господи божичко, какви бои! Охра, както гледам, и за една копейка няма, само зелена и яркочервена; а синята просто грее! Чудо! Грунтът сигурно е правен с блайвайс. Но колкото и да са чудесни тези рисувания, медната дръжка – продължи той, като се приближи до вратата и заопипва ключалката – е достойна за още по-голямо учудване. Ах, каква чиста изработка! Всичкото това, мисля си, немски ковачи са го правили по най-скъпи цени...“

Може би ковачът щеше още дълго да разсъждава, ако един лакей с галуни не го беше бутнал по лакътя и не му беше напомнил да не остава от другите. Запорожците прекосиха още две зали и спряха. Заповядаха им там да почакаат. В залата се бяха събрали няколко генерали в златошити мундири. Запорожците се поклониха на всички страни и заставаха вкупом.

След минута влезе, придружен от цяла свита, един доста пълен човек с хетмански мундир и с жълти ботуши. Косата му беше разрошена, с едното око беше малко кривоглед, на лицето му беше изписана надменна величавост, във всички движения личеше навикът да заповядва. Всички генерали, които се бяха разхождали доста наперено в златните си мундири, се засуетиха и с ниски поклони сякаш ловяха всяка негова

дума и дори най-слабото му движение, за да полетят тутакси да го изпълнят. Но хетманът даже не им обърна внимание, кимна едва-едва и се приближи към запорожците.

Всички запорожци се поклониха доземи.

– Всички ли сте тук? – попита той провлечено, като произнасяше думите малко носово.

– Та вси, батько!⁵ – отговориха запорожците и пак се поклониха.

– Нали няма да забравите да кажете, каквото ви научих?

– Не, бащице, няма да забравим.

– Това царят ли е? – попита ковачът един от запорожците.

– Какъв ти цар! Това е самият Потьомкин – отвърна запорожецът.

В съседната стая се чуха гласове и ковачът не знаеше къде по-напред да гледа – толкова много дами влязоха: в атлазени рокли с дълги опашки, а също и придворни със златошити кафтани, с някакви метлички отзад. Виждаше само блясък и нищо друго. Изведнъж запорожците се проснаха всичките на земята и викнаха в един глас:

– Смили се, мамо! Смили се! – без да вижда нищо, ковачът също се просна усърдно на пода.

– Станете! – прозвуча над тях повелителен, но приятен глас. Неколцина придворни се засуетиха и взеха да побутват запорожците.

– Няма да станем, мамо, няма да станем! Ще умрем, но няма да станем! – викаха запорожците.

Потьомкин си хапеше устните, най-сетне се приближи сам и прошепна нещо повелително на един от запорожците. Запорожците станаха.

Тогава и ковачът се осмели да вдигне глава и видя застаналата пред него нисичка жена, даже малко дебелшка, напудрена, със сини очи и с онзи величествено усмихнат израз, който така умееше да покорява всички и можеше да принадлежи само на царстваща жена.

– Светлейшият княз обеща да ме запознае днес с моя народ, който още не съм виждала – каза дамата със сините очи, като разглеждаше с любопитство запорожците. – Добре ли се грижат тук за вас? – продължи тя и се приближи още към тях.

– Та спасиби, мамо!⁶ С храната сме добре, то тукашните овни не струват наистина спроти нашите, запорожките, ама що да не я караме някак?...

---

5. Ами всички, бащице! (укр.)

6. Ами благодарим ти, мамо! (укр.)

Потьомкин се намръщи, като чу, че запорожците говорят съвсем не това, което ги беше учил...

Един от запорожците се поизпъчи и пристъпи напред:

– Смили се над нас, мамо! Защо погубваш верния си народ? С какво сме те разгневили? Нито сме се побратимявали с нечестивия татарин, нито сме се сдушавали с турчина; кога сме ти изменяли с дело или с помисъл? Защо е тая немилост? Преди чувахме, че си заповядала да строят навсякъде крепости против нас; после чухме, че искаш да ни направиш *карабинери*; сега чуваме за нови напасти. С какво се е провинило запорожкото войнство? Дали с това, че преведе армията ти през Перекоп и помогна на генералите ти да посекаат кримците?...

Потьомкин мълчеше и чистеше с малка четчица брилянтите, с които бяха отрупани ръцете му.

– Но какво искате вие? – попита загрижено Екатерина.

Запорожците се спогледаха многозначително.

„Сега му е времето! Царицата пита какво искаме!“ – рече си ковачът и изведнъж се просна на пода.

– Ваше царско величество, не се гневете, смилете се! От какво, простете ми, ваша царска милост, за нахалството, са направени чепичките, дето ги носите на краката си? аз мисля, че нито един обушар в нито една държава на света не може да измайстори такива. Боже господи, да можеше моята жена да сложи такива чепички!

Царицата се засмя. Придворните също се засмяха. Потьомкин хем се мръщеше, хем се смееше. Запорожците взеха да ръгат ковача – помислиха да не е полудял.

– Стани! – каза ласкаво царицата. – Щом толкова искаш да имаш такива обувки, не е трудно да ти дам. Донесете му веднага от най-скъпите ми обувки, позлатени! Наистина много ми харесва това простодушие! Ето ви предмет, достоен за остроумното ви перо – продължи царицата, като отправи поглед към човек на средна възраст с пълно, но малко бледо лице, застанал по-далеч от останалите и чийто скромен кафтан с големи седефени копчета показваше, че той не принадлежи към придворните.

– Вие, ваше императорско величество, сте много снизходителна. За това трябва да си поне Лафонтен! – отговори човекът със седефените копчета и се поклони.

– Ще ви кажа откровенно: аз все още съм под силното впечатление на вашия „Бригадир“. Вие четете прекрасно! Но бях чувала – продължи царицата, като се обърна към запорожците, – че при вас в Сечта никога

не се женят.

– Як же, мамо!⁷ Сама знаеш, човек без жена не може – отвърна същият запорожец, който беше разговарял с ковача, и ковачът се учуди, като чу как този запорожец, който знаеше така добре грамотния език, говори сякаш нарочно с царицата на най-грубото, както го наричат обикновено, селяшко наречие. „Хитър свят! – помисли си той. – Сигурно го прави не току-така.“

– Ние сме грешни хора, а не монаси – продължи запорожецът. – Лакоми сме както цялото честно християнство за блажничко. Мнозина от нас си имат жени, само че не живеят с тях в Сечта. Някои си имат жени в Полша, други си имат жени в Украйна, има и такива, дето жените им са в Турско.

В това време донесоха на ковача обувките.

– Божичко, какво украшение! – възкликна радостно той и грабна обувките. – Ваше царско величество! Като носите такива обушенца, като пристъпвате с тях, ваше благородие, сякаш по лед се плъзгате, какви ли ще да са ви краченцата? Мисля си – трябва да са поне от чиста захар.

Царицата, която наистина имаше много стройни прелестни крачета, не можа да не се усмихне, като чу такъв комплимент от устата на простодушния ковач, който в запорожките си дрехи можеше да мине за кравец въпреки мургавото лице.

Зарадван от такова благосклонно внимание, ковачът вече искаше да поразпита хубавичко царицата за всичко: вярно ли е, че царете ядат само мед, сланина и все такива хубави неща; но усети, че запорожките го ръгат в ребрата, и реши да млъкне; а когато царицата се обърна към старците и почна да ги разпитва как живеят в Сечта, какви са им обичаите, той поотстъпи назад, наведе се към джоба си, каза тихо: „Изнес ме по-скоро оттук!“ – и изведнъж се намери отвъд бариерата.

– Удавил се е! Честен кръст, удавил се е! Оттук да не мръдна, ако не се е удавил! – каканижеше дебелията жена на тъкача, застанала с диканските жени посред улицата.

– Абе аз да не съм някоя лъжкия? Да не съм откраднала някому кравата? Да не съм урочасала някого, та ми нямате вяра? – крещеше една жена в казашки контош и с морав нос и ръкомахаше. – Да даде Господ вода да не ми се допие, ако старата Переперчиха не е видяла със собствените си очи как ковачът се обесил!

---

7. Как може, мамо (укр.)

– Ковачът се обесил! Туйто! – каза кметът, който излизаше от Чубови, спря и се провря, за да застане по-близо до разговарящите.

– Кажи по-добре водка да не ти се допие, стара пияница! – отвърна жената на тъкача. – Човек трябва да е луд като тебе, та да се обеси! Удавил се е! Удавил се е в дупката на леда! Сигурна съм, както съм сигурна, че ти идеш от кръчмарката.

– Мръсница! Виж я ти за какво взела да ме одумва! – възрази гневно жената с моравия нос. – А по-добре мълчи, негоднице! Мислиш, не знам, че псалтът те спохожда всяка вечер?

Жената на тъкача се изчерви:

– Какъв псалт? Кого спохождал псалтът? Какви ги дрънкаш?

– Псалтът ли? – пропя и се заприближава към спорещите жената на псалта, облечена в кожух от заешки кожи, отгоре със син плат. – Ще ти дам аз на теб един псалт! Кой каза псалтът?

– Ами ето при кого ходи псалтът! – каза жената с моравия нос и посочи жената на тъкача.

– Значи ти си била, кучко недна – каза жената на псалта и взе да напира към жената на тъкача, – значи ти, вещице, му мътиш главата и го поиш с дяволско биле, та да ходи при теб?

– Остави ме на мира, сатана! – заотстъпва жената на тъкача.

– Гледай я ти, вещицата проклетата, дано не видиш свои деца, негоднице! Тю!... – и жената на псалта плю право в очите ѝ.

Жената на тъкача искаше да направи същото, но вместо това плю в небръснатата брада на кмета, който се беше приближил досам спорещите, та да чуе по-добре всичко.

– Ах, проклетата жена! – развика се кметът, изтри си лицето с полата на дрехата и вдигна камшика. Това движение накара всички да се разбягат кой накъдето види. – Каква гадост! – повтаряше той и продължаваше да се бърше. – Та значи ковачът се удавил! Божичко, а колко го биваше да зографисва! Какви здрави ножове, сърпове и плугове умееше да кове! Каква хала беше! Да – продължи той замислен, – такива хора са малко в селото ни. То затуй значи, още докато бях в проклетия чувал, забелязах, че е в много лошо настроение, клетият. Пустият му ковач! Беше и вече го няма! А аз тъкмо се канех да подкова пъстрата кобила!...

Изпълнен с такива християнски мисли, кметът тръгна бавно към къщи.

Оксана се смути, когато до нея стигнаха тези новини. Не вярваше много на очите на Переперчиха и на женските приказки; знаеше, че ковачът е твърде набожен, за да се реши да погуби душата си. Но ако

наистина се е махнал и няма намерение никога вече да се връща в селото? Едва ли някъде другаде ще се намери юнак като ковача! И толкова я обичаше! Най-дълго от всички търпеше капризите ѝ! Красавицата се въртя цялата нощ под одеялото от дясната страна на лявата, от лявата на дясната – и не можа да заспи. Ту се мятеше в омайваща голота, която нощният мрак скриваше дори от нея, и се кореше почти гласно; ту притихваше и решаваше да не мисли за нищо, но непрекъснато мислеше. Цялата пламтеше и призори се влюби до уши в ковача.

Чуб не прояви нито радост, нито скръб за участието на Вакула. Мислите му бяха заети с едно: той просто не можеше да забрави вероломството на Солоха и дори сънен не преставаше да я ругае.

Настъпи утрото. Още преди да съмне, черквата беше пълна с народ. Възрастни жени с бели забрадки и бели сукнени контоши се кръстеха набожно пред входа на черквата. Дворянки в зелени и жълти жакети, а някои даже в сини контоши със златни опашлета стояха пред тях. Момите, намотали на главите си по цял дюкян панделки, а на шиите си гердани, кръстове и пендари, се мъчеха да се приближат още повече до иконостаса. Но най-напред стояха дворяните и обикновените селяни с мустаци, с перчеми, с дебели вратове и току-що бръснати брадички, повечето с ямурлуци, изпод които се подаваха бели или сини палта. По всички лица, накъдето и да погледнеш, личеше, че е празник. Кметът се облизваше, като си представяше как ще отговее с наденица; момите си мислеха как ще се пързалят с момците по леда; бабите шепнеха по-усърдно от всякога молитвите си.

Из цялата черква се чуваше как казакът Свербигуз прави метани. Само Оксана стоеше като замаяна: искаше да се моли и не можеше. В сърцето ѝ се бяха събрали толкова различни чувства, едно от друго поядни, едно от друго по-печални, че лицето ѝ изразяваше само силно смущение; в очите ѝ трептяха сълзи. Момите не можеха да разберат причината и не подозираха, че причината е ковачът. Всички миряни забелязаха, че празникът сякаш не е празник, че сякаш нещо не достига. Като за беда псалтът след пътешествието в чувала беше пресипнал и хриптеше едва чуто; вярно, че пристигналият певец вземаше чудесни дълбочини, но колко по-хубаво щеше да бъде, ако беше тук и ковачът, който всеки път, щом запееха „Отче наш“ или „Иже херувими“, се качваше на клироса и държеше оттам исото със същия напев, който пеят и в Полтава. Освен това той изпълняваше длъжността черковен китор. Вече мина утринната служба, след утринната мина и литургията... къде наистина се загуби този ковач?

През останалото време от нощта дяволът летеше още по-бързо с ковача по обратния път. За един миг Вакула се намери пред къщата си. В това време пропя петел.

– Къде! – извика той и сграбчи за опашката дявола, който искаше да избяга. – Почакай, приятелю, това още не е всичко: още не съм ти благодарил.

Грабна един прът и го шибна три пъти, а нещастният дявол хукна да бяга като селянин, когото току-що е напердашил заседателят. И тъй, вместо да измами, да съблазни и да надхитри другите, врагът на човешкия род сам беше надхитрен. После Вакула влезе в пруста, зарови се в сеното и спа до обяд. Като се събуди и видя, че слънцето е вече високо, той се уплаши: „Преспал съм утринната служба и литургията!“ Благочестивият ковач се натъжи, като разсъждаваше, че Господ сигурно нарочно, като наказание за грешното му намерение да погуби душата си, му е пратил този сън, та да не може да отиде на такъв тържествен празник на черква. Но като се успокои с това, че идната седмица ще се изповяда на попа, а още днес ще почне да прави през цялата година по петдесет метана на ден, той надникна в стаята; там нямаше никого. Изглежда, Солоха още не се беше прибрала. Извади внимателно от пазвата си обувките и пак се зачуди на скъпата изработка и на необикновеното приключение през изтеклата нощ; изсмя се, облече се колкото може похубаво, сложи дрехите, които беше получил от запорожците, извади от раклата нов калпак от решетилowski астраган със синьо дъно, който не беше слагал нито веднъж, откакто го беше купил в Полтава; извади и нов, разноцветен пояс; върза всичко заедно с камшика в една кърпа и се запъти право при Чуб.

Чуб се опули, когато ковачът влезе в къщата му, и не знаеше на какво да се чуди; дали на това, че ковачът беше възкръснал, или че се беше осмелил да дойде при него, или че се беше издокарал като същински франт и запорожец. Но още повече се изуми, когато Вакула развърза кърпата и сложи пред него нов-новеничък калпак и пояс, каквито в селото никой не беше виждал, а той самият коленичи в краката му и продума умолително:

– Смили се, бащице! Не се гневи! Ето ти камшика: бий, колкото ти душа иска, сам ти се предавам; за всичко се кая; бий ме, само не ми се сърди! Нали си бил някога побратим с моя баща, нали заедно сте яли и пили.

Чуб гледаше с тайно задоволство как ковачът, който не прекланяше

глава пред никого в селото, който огъваше с ръка медни петаци и подковани като топли питки – същият този ковач лежеше сега в краката му. За да си придаде още по-голяма важност, Чуб взе камшика и го шибна три пъти по гърба.

– Хайде, стига ти толкова, ставай! И винаги да слушаш старите хора! Да забравим всичко, което е било между нас. Казвай сега какво искаш.

– Дай ми, бащице, Оксана!

Чуб поразмисли, погледна калпака и пояса: калпакът беше чудесен, поясът също не му отстъпваше; спомни си за вероломната Солоха и каза решително:

– Хубаво! Прати сватове!

– Ай! – възкликна Оксана, която току-що бе пристъпила прага, и като видя ковача, впери в него радостен и изумен поглед.

– Виж какви чепички съм ти донесъл! – каза Вакула. – Същите, дето ги носи царичката.

– Не, не, не искам чепички! – размахва тя ръце и не можеше да откъсне очи от него. – Аз и без чепички... – не довърши и се изчерви.

Ковачът се приближи, хвана я за ръката; красавицата сведе очи. Никога не беше я виждал толкова хубава. Възхитеният ковач я целуна лекичко, лицето ѝ пламна още по-силно и тя стана още по-красива.

Веднъж архиереят, вечна му памет, дойде в Диканка и много хареса мястото, където е разположено селото, а като минаваше по улиците, спря пред една нова къща.

– Ами чия е тази къща, толкова хубаво изписана? – попита негово преосвещенство застаналата пред портата красива жена с дете на ръце.

– На ковача Вакула – отговори му Оксана и му се поклони, защото това беше именно тя.

– Чудесна е! Прекрасна работа! – каза негово преосвещенство и разглежда вратите и прозорците. А прозорците бяха целите оброчени с червена боя; по вратите бяха изрисувани казаци на коне, с лули в устата.

Но още повече похвали негово преосвещенство Вакула, като научи, че е издържал черковно покаяние и е боядисал даром целия лъв клирос със зелена боя и червени цветя. Но това не е всичко: на страничната стена, веднага щом влезеш в черквата, Вакула беше изрисувал дявола в ада, толкова отвратителен, че всички плюеха, като минаваха край него, а жените, щом се разплачеше детето в ръцете им, поднасяха го към картината и казваха: „Я гледай какво плашило е изрисувано тук!“ – и детето

спираше да плаче, поглеждаше страхливо картината и се притискаше към гърдите на майка си.

1831 г.

КРАЙ

© Лиляна Минкова, превод от руски

Николай Гоголь
Ночь перед рождеством, 1832

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, март 2009 г.

Издание:

Н. В. Гогол. Вечери в селцето край Диканка. Миргород. Повести

Издаелство „Народна младеж“, София, 1982

Редактор: Людмила Харманджиева

Художник: Александър Алексов

Художествен редактор: Александър Стефанов

Технически редактор: Маргарита Воденичарова

Коректор: Лилия Вълчева

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10932>]